

Atlas over danske saltvandsfisk

Kortfinnet fløjfisk

Callionymus reticulatus Valenciennes, 1837

Af Henrik Carl

Kortfinnet fløjfisk-han på 12,5 cm fanget ved Harboøre, 5. maj 2014. © Henrik Carl.

Projektet er finansieret af Aage V. Jensen Naturfond

AAGE V. JENSENS FONDE

Alle rettigheder forbeholdes. Det er tilladt at gengive korte stykker af teksten med tydelig kildehenvisning. Teksten bedes citeret således: Carl, H. 2019. Kortfinnet fløjfisk. I: Carl, H. & Møller, P.R. (red.). Atlas over danske saltvandsfisk. Statens Naturhistoriske Museum. Online-udgivelse, december 2019.

STATENS NATURHISTORISKE MUSEUM
KØBENHAVNS UNIVERSITET

Systematik og navngivning

Siden Carl von Linné navngav slægten *Callionymus* i 1758, er der beskrevet mere end 200 arter i slægten. Nu anerkendes kun 109 arter (Froese & Pauly 2019), men der menes stadig at være ubeskrevne arter. I danske farvande findes tre arter.

Det officielle danske navn for *Callionymus reticulatus* er kortfinnet fløjfisk – et navn der første gang er brugt i Muus & Nielsen (1998). Da arten først er registreret i danske farvande efter årtusindeskiftet, findes der ingen gamle danske navne. Slægtsnavnet *Callionymus* kommer af det græske ”Kallionymos”, der stammer fra det antikke Grækenland, hvor det muligvis var navnet på europæisk stjernekipper (*Uranoscopus scaber*) (Kullander & Dellling 2012). Artsnavnet *reticulatus* betyder netmønstret.

Udseende og kendetegn

Fortil er kroppen bred og forholdsvis flad, mens den gradvist bliver rund ved den bageste del af haleroden. Bugsiden er flad. Snuden er spids, så hovedet, der er bredere end kroppen, er trekantet set oppefra. Munden er forholdsvis lille, og overkæben kan skydes langt frem og ned. Tænderne er spidse og sidder i tætte rækker i både under- og overkæbe. Øjnene er meget store og sidder højt på hovedet, hvor de rager op. Snuden er lidt længere end øjets diameter. På forgællelåget findes en pig med kun tre spidser, der peger bagud og opad. Piggen er huddækket, og huden skal fjernes, før spidserne kan ses tydeligt. Selve gælleåbningen er meget lille og består kun af en spalte øverst oppe på siderne af nakken. Huden er glat og uden skæl. Sidelinjen er fuldstændig og løber som et rør langs siden. De to sidelinjer er forbundet med grene tværs over haleroden. Der er ingen svømmeblære.

Forreste rygfinne består af 4 bløde pigstråler, og den længste er hos hannerne kun lidt længere end den bageste rygfinnes stråler (de tre andre er kortere). Hos hunnerne er den forreste rygfinne lavere end den bageste rygfinne. Bageste rygfinne består af 10 blødstråler, hvoraf de forreste 9 er ugrenede og den bageste er grenet helt til basis. Gatfinnen består normalt af 9 (sjældent 8 eller 10) blødstråler. De er alle ugrenede med undtagelse af den bageste, der er grenet ved basis. Bugfinnerne er store, sidder langt fra hinanden og peger vandret ud til siderne. Forrest i bugfinnerne findes en pigstråle, og bagest findes 5 blødfinnestråler, der alle er stærkt grenede. Brystfinnerne er mindre end bugfinnerne og består af 17-19 finnestråler. Halefinnen er stor og af de egentlige halefinnestråler er den øverste og de to nederste ugrenede, mens de øvrige er grenede. Halefinnens bagkant er afrundet.

Farven er variabel og kønsforskellene meget store. De voksne hanner hører til vores mest farvestrålende fisk. Selve kroppen er mønstret og plettet i forskellige brune farver, der kan danne saddelmærker på ryggen, og på siden af hovedet og ned langs kroppen findes blå eller hvidlige pletter eller bånd med en mørkere kant. Bugen er lysere. Forreste rygfinne er gullig eller brungul med en række uregelmæssige blå skråt fremadpegende bånd med mørke kanter. Der kan også være brede sorte bånd eller pletter. Bageste rygfinne er i gule nuancer med et større antal blålige bånd, der peger skråt opad og fremad. Båndene kan være helt regelmæssige eller sammensat af en mængde større og mindre aflange pletter med mørkere kanter. Bugfinnerne er farvede i forskellige brune nuancer og har eventuelt sorte spidser. De er forsynet med en række blå eller hvidlige pletter med mørkere kanter. Brystfinnerne nærmest farveløse. Gatfinnen er smukt farvet med vandrette gule og blå bånd med mørke kanter. Halefinnen hos de helt udfarvede hanner er dekoreret med gule og blå vandrette bånd og pletter. De blå områder har mørke kanter. Hunnerne (og de små hanner) er derimod meget neutrale i farverne. Grundfarven er lysebrun med mørkere pletter og marmoreringer. Bugen er hvidlig. Forreste rygfinne er brunlig, mens anden rygfinne er med ca. 10 brune bånd, der peger skråt op- og fremad. Bugfinnerne er lysebrune med mørkere farvetegninger, mens brystfinnerne er næsten farveløse. Halefinnen er med ca. 3 brede brune bånd. Gatfinnen er ufarvet.

Hannen bliver større end hunnen. Normalt angives hannen at kunne blive op til 11 cm og hunnen op til 6,5 cm, men Curry-Lindahl (1985) skriver, at hannen bliver op til 13 cm og hunnen 8 cm. Den største han registreret i dansk farvand målte 12,5 cm, og den største hun 10,2 cm. Da der kun er målt ganske få eksemplarer herhjemme, kan fiskene formentlig opnå en endnu større størrelse.

Forvekslingsmuligheder

Fløjfiskene er så specielle i udseendet, at de tre danske arter kun bør kunne forveksles med hinanden. Det bliver de til gengæld også ofte, og særligt hunnerne volder store problemer, da de minder meget om hinanden i farven. Et sikkert kendetegn for begge køn er piggen på forgællelåget, men det er vigtigt at nævne, at det kræver, at man fjerner huden for at kunne se detaljerne (evt. under lup). Hos kortfinnet fløjfisk har gællelågspiggen tre spidser, der peger bagud og opad. Plettet fløjfisk har desuden en kort fremadpegende spids på siden af piggen, og endelig har sribet fløjfisk foruden de tre bagud- og opadpegende spidser også en stor fremadpegende spids på underkanten af gællelågspiggen. Kortfinnet fløjfisk kan desuden kendes fra de fleste eksemplarer af de to andre arter på, at den har 10 finnestråler i bageste rygfinne, mens de andre normalt har 8-9 (sjældent 10). Der er også stor forskel i maksimalstørrelsen. Kortfinnet fløjfisk er den mindste af arterne og bliver kun op til 13 cm, mens plettet fløjfisk bliver op til ca. 18 cm og sribet fløjfisk helt op til 35 cm. Farven adskiller særligt hannerne fra hinanden, og det er lettest at sammenligne farvetegningerne i bageste rygfinne, der er meget stor. Hos kortfinnet fløjfisk findes mere eller mindre regelmæssige blå og gule bånd og pletter, der peger stejlt fremad og opad, mens rygfinnen hos plettet fløjfisk er tydeligt plettet med hvide, sorte og gule fletter. De sorte pletter hos plettet fløjfisk er oftest omkranset af gule ringe, og foruden gule pletter kan der også være uregelmæssige gule plamager. Endelig har sribet fløjfisk vandrette gule og blå bånd i bageste rygfinne. Også hos hunnerne er der forskelle i farvetegningerne i bageste rygfinne, selvom farverne er meget mindre kraftige. Hos kortfinnet fløjfisk har hunnerne ca. 10 brune bånd, der peger fremad og opad, mens hunnerne hos plettet fløjfisk har svage brunlige pletter. Endelig har hunnerne hos sribet fløjfisk omkring 3 vandrette brune bånd i rygfinnen.

Udbredelse

Generel udbredelse

Arten udbredelse er begrænset til en mindre del af Østatlanten og den vestlige del af Middelhavet. Mest talrig er den fra Bretagne til den vestlige del af Middelhavet (Kullander & Delling 2012), hvor den er fundet indtil Italiens vestkyst og Sicilien (Curry-Lindahl 1985). Mod nord findes den udbredt omkring den sydlige halvdel af De Britiske Øer og videre ind i Nordsø-regionen, men aftager tilsyneladende hurtigt mod nord. I den tyske del af Vadehavet blev den første gang fundet i 2002, men viste sig ved nærmere undersøgelser at være forholdsvis talrig (Neudecker & Damm 2004). I de skandinaviske dele af udbredelsesområdet er arten registreret nogle få gange, flest i norsk farvand. I svensk farvand blev den registreret første gang i 2010 (Kullander & Delling 2012), og i dansk farvand man først blevet klar over, at den fandtes i 2013. De fleste forfattere regner med, at den pga. forveksling med de to andre arter af fløjfisk er mere almindelig i den nordlige del af udbredelsesområdet, end registreringerne antyder. Neudecker & Damm (2004) nævner også, at de manglende historiske fangster i den nordlige del af udbredelsesområdet kan skyldes, at arten først har bredt sig hertil i de seneste årtier.

Udbredelse i Danmark

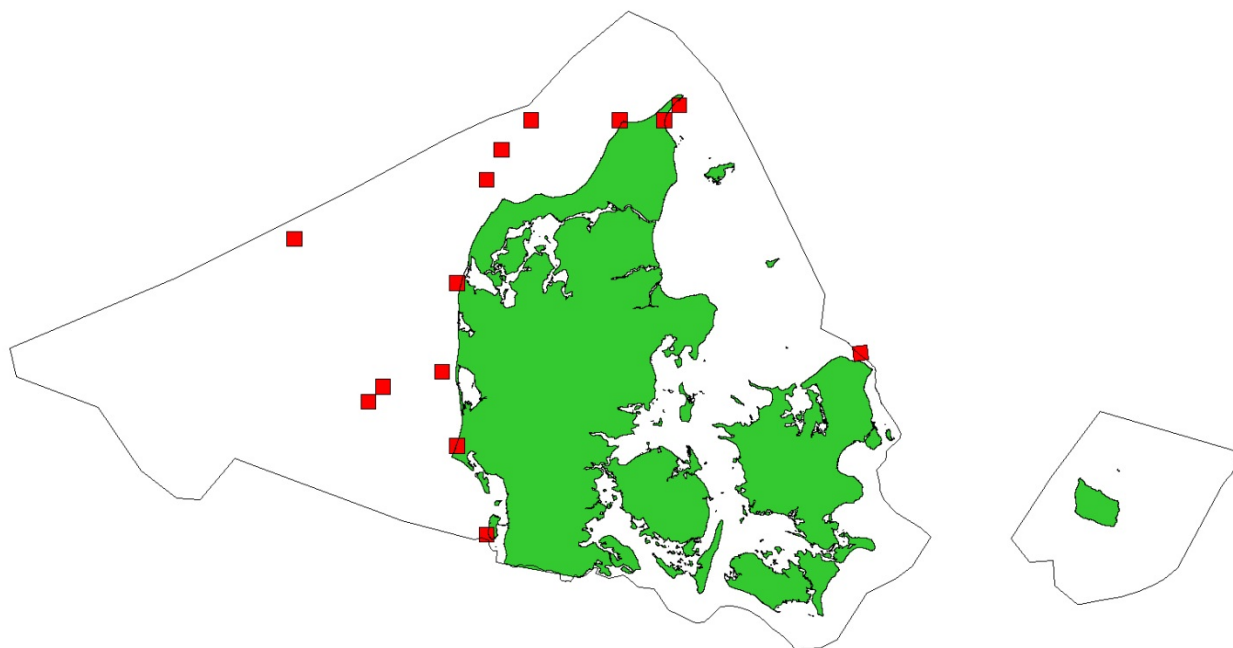
Den kortfinnede fløjfisk er en af de seneste naturligt forekommende arter, der er opdaget i vore farvande. Først i begyndelsen af 2013 blev arten officielt optaget på listen over danske arter, og det skete, da Fiskeatlasset modtog en kortfinnet fløjfisk-han på 10,8 cm, der var fanget sydvest for Esbjerg den 19. juni 2012. Senere er der blandt en række blandede fisk indsamlet til Fiskeatlasset fra hesterejefiskeri fundet et eksemplar, der allerede var fanget vest for Ringkøbing Fjord allerede den 29. januar 2011. Ydermere har en grundig gennemgang af fløjfiskene i samlingen på Zoologisk Museum vist, at der blandt de sribede og plettede fløjfisk gemte sig en kortfinnet fløjfisk 6,5 cm

fanget ved Aalbæk sidst i 1876 eller først i 1877 samt et eksemplar på 5,6 cm, der var skyllet op på Skagen Sønderstrand i slutningen af april 1932.

Kort efter, at arten var erklæret dansk, blev der gjort flere fangster. Den 23. januar 1913 blev et lille eksemplar fanget af et tysk undersøgelsesskib i Nordsøen en del kilometer vest for Ringkøbing Fjord, og den 18. november blev en han fanget under en svensk torskeundersøgelse i det nordlige Øresund godt 6 km nord for Villingebæk. Endelig indsamlede Fiskeatlasset en han på 11,1 cm samt en hun på 6,9 cm, der var fanget i Nordsøen vest for Søndervig den 22. november.

I 2014 blev arten igen fanget flere gange. Den første fangst skete den 17. januar, hvor seks eksemplarer blev registreret af et norsk undersøgelsesskib langt mod vest i den danske del af Nordsøen. Den 5. maj 2014 indsamlede Fiskeatlasset en han og en hun fanget sydvest for Harboøre Tange, og senere samme år indsamlede Fiskeatlasset også tre små eksemplarer under et forskningstogt i den danske del af Skagerrak. I april 2015 blev en hun fundet ved Vejers Strand ved Vestkysten.

Ved en gennemgang af fangster fra trawlundersøgelser udført i ICES-regi, har det i 2015 vist sig, at kortfinnede fløjfisk var registreret i Nordsøen flere gange. Den første registrering er fra den 31. januar 2004, da et fransk undersøgelsesskib angiveligt fangede ni kortfinnede fløjfisk i Nordsøen et stykke vest for Ringkøbing Fjord. Fiskene målte imidlertid op til 18 cm, så der er efter al sandsynlighed tale om en forveksling med plettet eller sribet fløjfisk, i hvert tilfælde for de største eksemplares vedkommende. Fangsten er derfor ikke vist på udbredelseskortet. Den 6. september 2005 registrerede et svensk undersøgelsesskib to eksemplarer på 29 meters dybde mellem Hanstholm og Hirtshals, og pågældende skib stod også bag fangster i det samme område den 20. januar 2009 og den 27. august 2009. Heller ingen af disse fangster er dokumenteret, men der er ingen grund til at tro, at der er tale om fejlbestemmelser. Tværtimod tyder de mange dokumenterede fangster på, at arten tidligere er blevet forvekslet med sribet og plettet fløjfisk. Da nu flere personer er blevet opmærksomme på artens forekomst, vil antallet af registreringer formentlig stige fremover.

Figur 1. Udbredelse af kortfinnet fløjfisk i danske farvande.

Kortlægning

De få kendte fangster fra dansk farvand, hvor fiskemetoden er kendt, er alle gjort under trawlfiskeri i forbindelse med fiskeundersøgelser, og i de fleste tilfælde er de kortfannede fløjfisk kun blevet opdaget, fordi de er blevet artsbestemt af Fiskeatlassets medarbejdere. Da fløjfisk meget hyppigt fanges under det eksisterende undersøgelsesprogram samt under erhvervsfiskeri med trawl, er der således ikke brug for en større fiskeriindsats. Det er dog helt afgørende, at der bruges flere kræfter på at sikre en korrekt bestemmelse, hvis artens sande udbredelse skal afdækkes.

Biologi

Levesteder og levevis

Den kortfannede fløjfisk er en bundfisk, som findes fra tidevandszonen og ud til ca. 110 meters dybde (Fricke 1986). Mest talrig er arten på 20-40 meters dybde (Wheeler 1969). De danske eksemplarer er fanget på 15-48 meters dybde.

Fiskene findes primært på steder med sandbund eller skalgrus (Curry-Lindahl 1985), og de ligger ofte nedgravet, så kun de højtsiddende øjne og området omkring gælleåbningerne stikker frem. Fiskene er meget sejlive, når man får dem på land, da de næsten lukkede gællehuler hindrer udtørring af gællerne. Arten tåler brakvand og findes undertiden i flodmundinger. Som de fleste andre bundfisk danner den ikke stimer, men ellers er dens adfærd næsten ukendt.

Fødevalg

Fødebiologien er meget dårligt kendt, og der er ikke lavet egentlige fødeundersøgelser. Fricke (1986) angiver, at fiskene æder små bundlevende hvirvelløse dyr, specielt orme og krebsdyr.

Reproduktion og livscyklus

Ynglebiologien er dårligt kendt, og alderen ved kønsmodning kendes ikke. Detaljer om selve legen kendes ikke, men hannernes farvestrålende gydedragt tyder på, at de lokker hunnerne til parring med en form for parringsdans ligesom hos de øvrige danske fløjfisk.

Legen foregår over en længere periode i sommerhalvåret. Miller & Loates (1997) skriver, at fiskene i den vestlige del af Den Engelske Kanal yngler i perioden fra april til september, og Kullander & Dellling (2012) skriver, at fiskene i Nordsøen yngler i fra marts til juni. Selve legen er ikke observeret, så gydetiden er fastlagt ud fra fund af de pelagiske æg og larver.

Den maksimale levealder kendes ikke.

Vækst og økologi

Der findes ingen oplysninger om vækst og andre økologisk afhængige faktorer i litteraturen. Artens samspil med økosystemet er heller ikke kendt i detaljer, da fødebiologien ikke er undersøgt. Pethon (1985) skriver (uden at angive kilden), at kortfinnet fløjfisk er en vigtig fødekilde for grå knurhane i den sydlige del af Nordsøen.

Forvaltning, trusler og status

Da arten tilsyneladende meget ofte bliver overset (forvekslet med andre fløjfisk), finder der ingen oplysninger, der kan danne grundlag for en sikker vurdering af bestandsudviklingen. Den er sikkert mere almindelig end registreringerne antyder, men den er med sikkerhed meget mere sjælden end stribet og plettet fløjfisk i vore farvande. Da bifangst af fløjfisk menes at være uden stor betydning, regnes arten ikke som truet (kategorien Livskraftig – LC) i den internationale rødliste fra IUCN (Herler et al. 2014).

Menneskets udnyttelse

Arten anvendes som de øvrige fløjfisk ikke, når den en sjælden gang fanges.

Referencer

- Curry-Lindahl, K. 1985. Våra fiskar. Havs- och sötvattensfiskar i Norden och övriga Europa. P.A. Norstedt & Söners Förlag.
- Fricke, R. 1986. Callionymidae. P. 1086-1093 in: Whitehead, P.J.P, Bauchot, M.-L., Hureau, J.-C., Nielsen, J. & Tortonese, E. (eds.). Fishes of the North-eastern Atlantic and the Mediterranean, volume III. Unesco.
- Froese, R. & Pauly, D. (eds.) 2019. FishBase. World Wide Web electronic publication. www.fishbase.org.
- Herler, J., Kovacic, M. & Williams, J.T. 2014. *Callionymus reticulatus*. The IUCN Red List of Threatened Species 2014: e.T198554A44759705.
- Kullander, S.O. & Delling, B. 2012. Ryggsträngsdjur: Strålfeniga fiskar, Chordata: Actinopterygii. Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna. ArtDatabanken, Sveriges lantbruksuniversitet.
- Miller, P.J. & Loates, M.J. 1997. Fish of Britain & Europe. Collins Pocket Guide. HarperCollinsPublishers.
- Muus, B.J. & Nielsen, J.G. 1998. Havfisk og fiskeri. Gads Forlag.
- Neudecker, T. & Damm, U. 2004. Recognition of a third callionymid species, *Callionymus reticulatus* Valenciennes 1837 (reticulated dragonet), in the south-eastern North Sea. Journal of Applied Ichthyology 20(3): 204-210.
- Wheeler, A. 1969. The Fishes of the British Isles and North-West Europe. MacMillian and Co Ltd., London.